

Ράδιο 30|900

έκδοση δρόμου
της συνέλευσης 30/900

Ιούνιος 2012
τεύχος #1

Πάντως εμείς δεν ψηφίσαμε!

Το ραδιο 30/900 εκπέμπει στους δρόμους της Αθήνας από τη συνέλευση του πλάνου 30/900. Είμαστε μια συνέλευση εργατών και εργατριών (άλλοι έχουμε δουλειά κι άλλοι όχι) που βρεθήκαμε με σκοπό να κουβεντιάσουμε και να δράσουμε με αποκλειστικό μπουσούλα την υπεράσπιση των ανεξάρτητων συμφερόντων της τάξης μας. Βλέπουμε –και ζούμε– την κρίση πρώτα και κύρια σαν επίθεση των αφεντικών με σκοπό την υποτίμησή μας. Κόντρα σ' αυτή την υποτίμηση, επιμένουμε να θέτουμε ως ζωτικής σημασίας για την τάξη μας ένα αίτημα ανατίμησης: μείωση του εβδομαδιαίου χρόνου εργασίας στις 30 ώρες με ταυτόχρονη αύξηση του καθαρού βασικού μισθού στα 900 ευρώ.

Όλα τα έξοδα τα πληρώνουμε απ' την τσέπη μας. Δεν έχουμε σχέσεις με κόμματα, μήντια, μαφίες, εκκλησίες και κάθε άλλο τύραννο της ζωής μας. Όποιος και όποια βρει ενδιαφέρον σ' αυτά που γράφουμε, μπορεί να επικοινωνήσει μαζί μας, θα βρει το email όπως και περισσότερο υλικό στην ιστοσελίδα μας: www.plano30900.gr.

Η συνέλευση του πλάνου 30/900 είναι μια συνέλευση εργαζόμενων μισθωτών και ανέργων (εργατών και εργατριών, λέμε εμείς), η οποία με όχημα το πρόταγμα της μείωσης του εβδομαδιαίου χρόνου εργασίας στις 30 ώρες μαζί με την αύξηση του καθαρού βασικού μισθού στα 900 ευρώ επιχειρεί την ανάδειξη των ανεξάρτητων συμφερόντων της εργατικής τάξης μέσα σε καιρούς όξυνσης της κρίσης. Από αυτή τη σκοπιά λοιπόν, τη σκοπιά της ανεξαρτησίας των εργατικών συμφερόντων, θα εξηγηθεί η στάση μας σ' αυτές τις εκλογές.

Όποιος παρακολούθησε τόσο την προεκλογική όσο και την μετεκλογική περίοδο όφειλε να προσέξει τη συνέχεια μιας ιστορίας που ξεκίνησε εδώ και περίπου 3 χρόνια. Από τότε δηλαδή που η κρίση έτσι «ξαφνικά» έπιασε τους Έλληνες στον καταναλωτικό-μικροαστικό τους ύπνο. Τα τρία αυτά χρόνια, λοιπόν, μάθαμε όλοι ένα βασικό πράγμα: ότι και καλά σύσσωμος ο ελληνικός λαός πλήττεται από την κρίση χρέους, από τα μνημόνια, από την ευρωπαϊκή ένωση, από τους γερμανούς, από τους διεθνείς τοκογλύφους κλπ κλπ (με τους φταίχτες να εναλλάσσονται αναλόγως με το πού τοποθετούσε πολιτικά τον εαυτό του ο κάθε κατήγορος). Μάθαμε όμως και κάτι ακόμα, πως δηλαδή εργατική τάξη δεν υπάρχει ή καλύτερα πως **εργατική τάξη απαγορεύεται να υπάρχει**. Αυτό δεν σημαίνει πως αντικειμενικά δεν υπάρχουν εργάτες και εργάτριες, άλλα πως **έγιναν τα πάντα, και θα γίνουν άλλα τόσα, ώστε τα ανεξάρτητα εργατικά συμφέροντα να μην εκφραστούν με κανένα τρόπο**.

Κορύφωση αυτής της επιμελούς εξαφάνισης από το πολιτικό προσκήνιο της εργατικής τάξης αποτέλεσε για μας η 12η Φλεβάρη. Ενώ δηλαδή ήταν φανερό, για όποιους είχαν τα μάτια τους ανοιχτά, πως ο στόχος των αφεντικών και του κράτους, ως πολιτικής τους έκφρασης, ήταν η υποτίμηση της εργασίας και της ζωής χιλιάδων

εργατών και εργατριών, **στις 12 Φλεβάρη πέσαμε, σαν τάξη, αμαχητί.** Πέσαμε αμαχητί γιατί ενώ οι εργοδότες μας τρίβανε τα χέρια τους που στις 13 Φλεβάρη θα είχαν και με το νόμο πια φθηνότερους εργαζόμενους εμείς επί τρία χρόνια ψάχναμε για προδότες και λαμόγια πολιτικούς, για το αν θα έχουμε ευρώ ή δραχμή, για το αν πρέπει να κάνουμε στάση πληρωμών ή αναδιαπραγμάτευση του χρέους. Πέσαμε αμαχητί γιατί πήραμε αγκαζέ τα αφεντικά μας μαζί με τη λογική τους και κατεβήκαμε «μαχητικά» και «αμεσοδημοκρατικά» μέχρι την πλατεία συντάγματος ενάντια «σε αυτούς που ξεπουλάνε την πατρίδα μας».

Με βάση λοιπόν αυτή την κατάσταση των εργατών και των εργατριών, την πλήρη ηγεμονία δηλαδή πάνω στη σκέψη και στην όποια δράση τους της λογικής των αφεντικών, ποιος περίμενε ότι με τις εκλογές θα μπορούσε να ανατραπεί έστω και στο ελάχιστο ο εις βάρος μας ταξικός συσχετισμός; Οι κοινοβουλευτικοί και μη φίλοι των εργατών, η αριστερά με τα συνδικάτα της, λειτούργησαν επί τρία χρόνια –και πώς θα μπορούσαν να είχαν κάνει αλλιώς;– όχι των συμφερόντων της τάξης μας αλλά ως εκφραστές των συμφερόντων του ελληνικού λαού γενικά. **Μπήκαν στο ίδιο τσουβάλι, δηλαδή, οι «πληττόμενοι» επιχειρηματίες με τους χιλιάδες ανέργους και οι εμποροβιοτέχνες με τους ανασφάλιστους και απλήρωτους εργαζόμενους.** «Ή αυτοί ή εμείς», λοιπόν, ενάντια σε μνημόνια και τρόικα. Και όταν τα αφεντικά στις διάφορες δουλειές μας έδειχναν όλο και πιο συχνά τα δόντια τους, οι φίλοι των εργατών φώναζαν πως πρέπει να πέσει η κυβέρνηση του μνημονίου και της υποτέλειας.

Δουλεύτηκε τόσο καλά η ιστορία της εθνικής ενότητας διαμέσου της πολιτικής του αντι-μνημονίου και του «να φύγουν όλοι», που τελικά έκανε τη δουλειά της: Χώρεσαν σ' αυτήν οι πάντες, από την κοινοβουλευτική και εξωκοινοβουλευτική αριστερά μέχρι τους ακροδεξιούς του Καμμένου και τους ναζι-παρακρατικούς της Χρυσής Αυγής. Και είναι αυτή ακριβώς η αντιμνημονιακή πολιτική που έρχεται να εκφράσει, στην αριστερή ή στην ακροδεξιά της εκδοχή, τα πραγματικά υλικά συμφέροντα των υπό κατάρρευση μικροαστικών και μεσοαστικών στρωμάτων. Στρωμάτων που, είτε τοποθετούνται στα αριστερά είτε στα δεξιά των πολιτικών ιδεολογιών, η ίδια η κοινωνική τους θέση βρίσκεται απέναντι και ενάντια στα εργατικά συμφέροντα.

Γι' αυτό οι κορόνες περί λαϊκής συμμαχίας και εξουσίας, περί λιγότερης ή περισσότερης αντιμνημονιακής πολιτικής, περί

εξόδου ή παραμονής στο ευρώ, περί εθνικής ανεξαρτησίας και παραγωγικής ανασυγκρότησης της χώρας δεν μας βρίσκουν απλά αδιάφορους. Πάνω απ' όλα θεωρούμε ότι αποτελούν **ένα βαρύ πέπλο που τυλίγει κάθε έννοια εργατικής αντίληψης για την κρίση, κάθε πιθανότητα ανεξάρτητης εργατικής δράσης ενάντια στην υποτίμηση της εργασίας και της ζωής μας.** Με αυτή την έννοια, λοιπόν, στεκόμαστε εχθρικά απέναντι σ' αυτή την εκλογική εθνική κολυμπήθρα του σιλβάμ, όπως και στην επόμενη, όποτε κι αν προκύψει. Όχι μεμψιμοιρώντας, όχι με σκυμμένο κεφάλι, αλλά φωνάζοντας «τα εργατικά συμφέροντα πρώτα».

** Αυτοί που χαίρονται με την καταδίκη από τους «πολίτες» των πολιτικών του μνημονίου και την τιμωρία του δικομματισμού ή είναι βλάκες ή λοξοκοιτάζουν επικίνδυνα προς τα (άκρο)δεξιά τους. Το συνολικό 20% που πήραν οι κάθε λογής φασίστες δεν τους λέει τίποτα;;;*

Κακά μαντάτα

Ti tha ginei den xerw, alla xerw oti oristikies apofaseis anamenetai na labw mexri telos Septembriou, afou sas symbouleutw olous. Skeftomai tropous periorismou olou autou tou polyploukou systimatos pou exw dimiourgisei kai einai euroboro. PREPEI na antexoume oikonomika (kai psυχολογικα) tin krisi pou idi einai edw.

Υπέροχο, δεν είναι έτσι; Αλλά για να καταλάβετε τη μαγεία, μπειτέ λίγο πρώτα στο κλίμα...

Αυτές λοιπόν οι μεστές νοήματος κουβέντες, έτσι όπως ακριβώς τις βλέπετε, σε γκρίκλις, είναι κομμάτι ενός email που έστειλε το αφεντικό. Θηλυκού γένους το αφεντικό, αν σας βοηθάει να σχηματίσετε την εικόνα. Παραλήπτης του email, μια υπάλληλός της.

Το αφεντικό είναι εντελώς μικρο-αφεντικό, δυο-τρεις μόνιμοι υπάλληλοι, όχι όλοι πλήρους απασχόλησης, και άλλοι τόσοι που πηγαиноέρχονται με συμβάσεις ορισμένου χρόνου και μπλοκάκια (ιδού το *πολύπλοκο σύστημα*). Η υπάλληλος έχει να πληρωθεί δυο μήνες όταν παραλαμβάνει το email. Είναι Μάης, κι ο μισοθολογικός χρόνος έχει παγώσει κάπου στον μισό Μάρτιο. Τα ίδια ή παρόμοια για όλους τους μετέχοντες του **πολύπλοκου συστήματος**, και τους μόνιμους και τους μπλοκάκια.

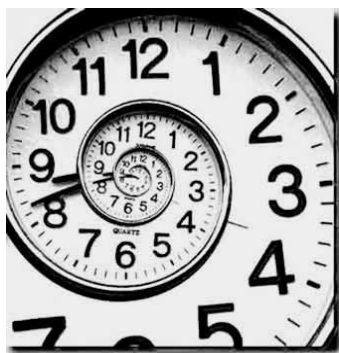
Θ' αφήσουμε ασχολίαστο τον πρώτο πληθυντικό (να *αντέξουμε*...), είναι ένα κόλπο κάπως παλιακό πια. Επίσης ουδεμία συζήτηση για την επιχειρηματική ή άλλη ετοιμότητα του αφεντικού. *Η κρίση είναι ήδη εδώ...* Δυο χρονάκια γεμάτα μετά την επίσημη πρώτη της ελληνικής βερσιόν της κρίσης. Τι να πεις;

Αλλού είναι όμως το ζουμί: Το σύστημα εκτός από πολύπλοκο είναι και *euroboro*. Ποιο είναι *euroboro* δηλαδή; Μα ο μισθός, χαζούληδες! Ο μισθός είναι *euroboros*. Με μια μεγάλη άνεση, χωρίς κανέναν φόβο (γιατί άλλωστε;), χωρίς καν πολλή σκέψη, ένα αφεντικό της πλάκας μπορεί σε δυο γραμμές να εκφράσει την εποχή του: η αμοιβή της εργασίας δε συμφέρει ρε παιδιά, τρώει ευρουλάκια. Είναι πρόβλημα. Κι έχουμε και μια κρίση που είναι ήδη εδώ... Μήπως να την καταργήσουμε ρε παιδί μου; Να δουλεύετε τζάμπα, μπας και αντέξουμε ψυχολογικά. Ή άντε, μήπως να απλοποιήσουμε το σύστημα, να το κάνουμε *δύο σε ένα*, δύο υπάλληλοι για έναν μισθό, κάτι να κάνουμε τέλος πάντων.

Η υποτίμηση της εργασίας ως κοινωνικός αυτοματισμός του μικροαστού, αυτό είναι το πνεύμα της εποχής. Με ολίγη συμπάθεια και κατανόηση, αφού *θα τους συμβουλευτεί όλους...* Όμως περιττό να πούμε, τέτοιο μήνυμα δεν έλαβε π.χ. η ιδιοκτήτρια του σπιτιού του αφεντικού, έτσι; Εκεί τα συστήματα δεν είναι πολύπλοκα φαίνεται.

Τρόποι περιορισμού όλου αυτού πολύπλοκου συστήματος που έχω δημιουργήσει και είναι ευρωβόρο. Νάτο λοιπόν, κομπσό και απλό, το πρελούδιο των μειώσεων (ή των απολύσεων;). Όσο για την υπάλληλο, αν αναρωτιέστε, δεν απάντησε σ' αυτό το email. Το ψιθύρισε όμως στους άλλους, και λίγο γελάσανε, λίγο τρομάξανε, λίγο κούνησαν το κεφάλι με τα χάλια τους. Και λίγο τσίτωσαν παραπάνω με τα χρωστούμενα. Να πάρουμε και κανά μισθό κυρά μου, μιας και *η κρίση είναι ήδη εδώ...*

Ο ΥΛΙΚΟΣ ΧΡΟΝΟΣ

Πόσο κρατάει μια στιγμή; Με τη συμβατική διαίρεση του χρόνου, η ζωή μας μετρείται σε δευτερόλεπτα, λεπτά, βδομάδες, χρόνια... Η διάρκεια της ύπαρξης ή της απουσίας μπορεί να αποτυπωθεί με έναν αριθμό. Πάντως, οι ωραίες και οι δύσκολες στιγμές ξεφεύγουν απ' τον έλεγχο του ρολογιού. Μου φάνηκε σαν αιώνας! –λέμε– ή: πώς πέρασε έτσι η ώρα!

Για τους εργάτες, η επιβίωσή τους αναμετρείται με το ωράριο. Για να αποκτήσουν τα βασικά πρέπει να αφιερώνουν ένα χρονικό διάστημα σχεδόν κάθε μέρα πάνω σε μια συγκεκριμένη δραστηριότητα. Το πόσο είναι αυτό το διάστημα δεν το καθορίζουν οι ίδιοι, αλλά ούτε και υπερφυσικές δυνάμεις. Όταν πιάνεις μια δουλειά το αφεντικό (ή κάποιος που μεταφέρει την απόφαση του) σου ανακοινώνει πόσες ώρες σε χρειάζεται. Δεν προτείνεις εσύ, ούτε υπάρχει κανένας νόμος γραμμένος στον ουρανό που πρέπει να γίνει αμοιβαία σεβαστός.

Υπάρχουν κάποιες συμφωνίες αποτυπωμένες σε νόμους, που η αγορά εργασίας τους καταργεί στην πράξη και το κράτος τους υποσκάπτει νομοθετικά. Χρειάζονται γερές κόντρες και ψυχικό σθένος για να αντέξει ένας εργάτης τα καψόνια και τα μούτρα του αφεντικού του αν επιμένει να κάνει το αυτονόητο: να σταματάει τη δουλειά του στο συμφωνημένο ωράριο.

Προφανώς τους εργάτες συμφέρει να μπορούν να καλύψουν τις βασικές τους ανάγκες με όσο το δυνατόν λιγότερες ώρες, ενώ τα αφεντικά ακριβώς το αντίθετο. Γι' αυτό και η εργοδοσία έχει σαν παντοτινό ανομολόγητο σκοπό της να εξαφανίσει κάθε λογική σχέση μεταξύ των αναγκών μας σαν φυσικά και κοινωνικά όντα και του εργάσιμου χρόνου που απαιτούν. Αυτός ο πόλεμος απ' τη μεριά των αφεντικών δεν έχει ούτε κενά ούτε τέλος. Έτσι εξηγείται και το ότι ενώ οι μηχανές έχουν πολλαπλασιάσει την αποδοτικότητα της εργασίας, το μοντέλο: οκτάωρο = “τσίμα-τσίμα” αλλά τη βγάζω, είναι πια κάτι απ' τα «περασμένα μεγαλεία».

Ακόμη κι αν κάποιος θεωρεί αυτονόητο (σαν φυσικό νόμο) ότι το ωράριο είναι κάτι που πρέπει να το αποφασίζουν οι εργοδότες, δεν μπορεί να μην παραδεχτεί ότι μ' αυτή τους την απόφαση τα αφεντικά επεμβαίνουν καθοριστικά πάνω στη ζωή μας, σ' αυτό που λέγαμε πριν στιγμές, ώρες, χρόνια. Δηλαδή επιδιώκουν να γίνουν κυρίαρχοι του χρόνου: της μοναδικής χωρίς συμβολαιογραφική επιβεβαίωση περιουσίας που αποκτάμε απ' τη στιγμή που γεννιόμαστε. Οι εργάτες και οι εργάτριες το ξέρουν αυτό;

Οι εργάτες και οι εργάτριες πλακώνονται κάτω από τη σάρκα και γλεί-

φουνε τα κόκαλα του χρόνου. Ξέρουν το σαστισμένο πένθος του πρωινού ξυπνήματος και το ξενέρωμα της νυχτερινής βάρδιας. Ξέρουν τις κράμπες και τα τεντώματα, το βάρος και τη μυρωδιά του χρόνου. Ρουφάνε τη γλύκα της λούφας και του σχολάσματος.

Ξέρουν το σώμα του τεμαχισμένου χρόνου γιατί είναι το δικό τους σώμα.

Γιατί όμως αυτή η γνώση, που είναι η πιο άμεση αντίληψη της πραγματικής ζωής, δεν είναι αρκετή για να μας κάνει αφόρητα επιτακτική την ερώτηση “πόση ώρα χρειάζεται να αφιερώσω δουλεύοντας για να καλύψω τις ανάγκες μου;” σε κάθε διαπραγμάτευσή μας με τους εργοδότες – που στο κάτω κάτω αποδίδει στην εργασία τα πραγματικά της κίνητρα;

Γιατί το “εγώ αυτά δίνω και κάνε τους λογαριασμούς σου” είναι ο πραγματικός νόμος της αγοράς, που όποιος ή όποια τον αμφισβητήσει και διεκδικήσει μια λογική σχέση μεταξύ κόστους ζωής και χρόνου εργασίας αντιμετωπίζεται σαν γραφικός;

Γιατί οι εργάτες και οι εργάτριες αναγκάζονται να ξεπουλάνε το χρόνο τους (τη μοναδική φυσική τους περιουσία, κλπ, κλπ) τόσο φτηνά; Πώς γίνεται τα αφεντικά και το κράτος που νομοθέτησαν πρόσφατα για το κόστος της εργασίας να συσκοτίζουν αυτή την κυριαρχία και να τη δικαιολογούν στο όνομα του χρέους και της εθνικής/διαταξικής ενότητας;

Αυτές οι ερωτήσεις έχουν νόημα και πρακτική αξία αν τεθούν και απαντηθούν από εκείνες κι εκείνους που ο χρόνός τους, δηλαδή η ζωή τους, γίνεται λάστιχο στα χέρια εργοδοτών και ειδικών κάθε εθνικότητας και βεληνεκούς.

Εμείς, σαν εργάτες και εργάτριες που θεωρούμε το χρόνο σαν πεδίο μάχης ανάμεσα στα αφεντικά και την εργατική τάξη, καταλαβαίνουμε τη λύσσα των αφεντικών για τον έλεγχό του. Αλλά μας είναι αδιανόητο η εργατική τάξη που ζει αυτόν τον καταναγκασμό να πείθεται και να μιλάει πολύ περισσότερο για ποδόσφαιρο, μπούτια, φτιασίδια και φτιαξίματα, παρά για κάτι τόσο καθοριστικό για την καθημερινότητά της.

Η κατάσταση πραγμάτων

Προσπαθώντας να εξετάσουμε την κατάσταση της εργατικής τάξης σήμερα, θα ξεκινήσουμε μια σειρά κειμένων, εστιάζοντας κάθε φορά σε κάποιες πτυχές της και ειδικότερα στις σημαντικότερες αλλαγές που έχουν συμβεί τα τελευταία χρόνια, τις τελευταίες δεκαετίες για την ακρίβεια. **Ουσιαστικά θα μιλήσουμε για τις αιτίες της ήττας μας ως τάξη.** Θα μιλήσουμε γι αυτή τη μακρόχρονη διαδικασία που επικυρώθηκε στις 12 Φλεβάρη, θα ψηλαφίσουμε τις αδυναμίες μας ώστε να αναγνωρίσουμε τον ρόλο που έπαιξαν, για να μπορέσουμε να πάμε ένα βήμα παραπέρα κι αυτό να μην είναι στα τυφλά.

Θα αναφερθούμε ειδικότερα στην κατάσταση της τάξης μας στην παραγωγή, στην αλλαγή στον τρόπο παραγωγής και στη σύνθεσή της, στο ρόλο των κομμάτων/συνδικάτων ως πολιτικών εκπροσώπων της και τέλος στη μικροαστικοποίηση των εργατών, θεωρώντας τα ως τους σημαντικότερους παράγοντες αυτής της ήττας.

Το αόρατο εργοστάσιο των υπηρεσιών

Ξεκινώντας λοιπόν από την αλλαγή στον τρόπο παραγωγής, δεν μπορούμε παρά να εστιάσουμε στη διόγκωση του τριτογενούς τομέα. Ο πίνακας που ακολουθεί δείχνει την αλλαγή ποσοστών (επί του συνόλου) των μισθωτών στον πρωτογενή (αγροτικά), δευτερογενή (βιομηχανία / βιοτεχνία / οικοδομές) και τριτογενή (υπηρεσίες) τομέα απ' το 1975 ως το 2000 στην Ελλάδα:

	1975	1980	1985	1990	1995	2000
Πρωτογενής	35,2	30,3	28,9	22,8	19,6	16,7
Δευτερογενής	27,9	30,2	27,4	27	24,5	24,1
Τριτογενής	36,8	39,5	43,7	50,2	55,9	59,1

Η τάση αυτή, και μάλιστα σε ακόμη μεγαλύτερο βαθμό, παρουσιάζεται και στις υπόλοιπες ευρωπαϊκές χώρες. Πέρα από τα νούμερα και τις στατιστικές, είναι σαφές και από την καθημερινή μας εμπειρία η τεράστια αύξηση των εστιατορίων και επιχειρήσεων εστίασης, του τομέα της διασκέδασης, των αυτοκινήτων (συμμετοχές, ανταλλακτικά, πωλήσεις), του κύκλου της διαφήμισης, των εργαζομέ-

νων με μηχανάκι σε εξωτερικές δουλειές, των ιδιωτικών υπηρεσιών υγείας και εκπαίδευσης, του τομέα των επικοινωνιών, της πληροφορικής και τόσων άλλων.

Ο τριτογενής, πέρα από την ποσοτική αύξησή του, έφερε μαζί και σημαντικές ποιοτικές αλλαγές· όχι μόνο στην οργάνωση της εργασίας, αλλά και στο πώς αντιλαμβάνονται οι ίδιοι οι μισθωτοί τον εαυτό τους μέσα σε αυτό το νέο περιβάλλον. Άρχισε δε να λειτουργεί και ως πρότυπο για την αναδιάρθρωση της εργασίας στους υπόλοιπους τομείς της παραγωγής, όπου ήταν αυτό δυνατό.

Οι αλλαγές αυτές μεθοδεύτηκαν, σχεδιάστηκαν, έτσι ώστε να αφαιρεθούν ό,τι ήταν δυνατό από την αίσθηση ότι είμαστε εργάτες και να προσθέσουν ό,τι ήταν δυνατό στην αίσθηση ότι είμαστε κάτι άλλο.

Η τάση, που υπάρχει και στον δευτερογενή, να μικραίνουν οι αριθμοί των εργαζομένων ανά αφεντικό, να σπάει το μεγάλο εργοστάσιο όπου δουλεύουν χιλιάδες άνθρωποι σε μικρότερα κομμάτια, στον τριτογενή είναι καθεστώς και κανόνας. Οι εργάτες δουλεύουν λιγότεροι μαζί, με συνέπεια, εκτός των άλλων, να αποδυναμώνονται μέσω της απομαζικοποίησης και να ελέγχονται καλύτερα.

Οι αναπαραστάσεις της εργατικής τάξης από τον 19ο και 20ο αιώνα, με κύρια χαρακτηριστικά τη μαζικότητα – πχ δύο χιλιάδες άτομα (στην άφιξη, στο σχόλασμα, στο διάλειμμα, στην κινητοποίηση), τη μουτζούρα, την ομοιομορφία, την έντονη σωματικότητα, έχουν ανατραπεί. Έτσι κι αλλιώς, η στερεοτυπική ταύτιση της εργατικής τάξης με τη φιγούρα του βιομηχανικού εργάτη, εκτός από ανιστόρητη ήταν και εξακολουθεί να είναι και επικίνδυνα απλουστευτική.

Απάτες και αυταπάτες

Η “ευελιξία”, τα διαφορετικά ωράρια, η νέα οργάνωση της εργασίας με έμφαση στον εσωτερικό ανταγωνισμό, επιτείνουν την δυσκολία συνεύρεσης, ναρκοθετώντας την αίσθηση της συλλογικότητας και των κοινών συμφερόντων μας. Παράλληλα, αναπτύσσεται μια νέα ιδεολογία, αυτή των “δημοσίων σχέσεων”: Οι σχέσεις μεταξύ των εργατών αντικαθίστανται από το «μαζεύω σχέσεις για να τις χρησιμοποιήσω σαν υλικό προσωπικής ανόδου».

Ο σχεδιασμός του χώρου των υπηρεσιών με άξονα τον πελάτη, δημιούργησε περιβάλλοντα πιο φιλικά, νητζαϊνάτα και αποστειρωμένα, όπου ακόμα και η «παραδοσιακή» σωματική εργασία για κάποιο λόγο δεν γίνεται και τόσο αντιληπτή ως τέτοια. Είναι πιθανά η αντίληψη του ότι “είναι εύκολο να το κάνω, δεν είναι κάτι βαρύ, δεν θα λερωθώ”, είναι ίσως που λείπει το στερεότυπο της λεκιασμένης εργατικής φόρμας, ο ιδρώτας, ο θόρυβος της μηχανής – που έχει αντικατασταθεί απ’ το “χαρούμενο τιτίβισμα” των πελατών. Ενώ το εργοστάσιο βοηθούσε την πειθάρχηση των σωμάτων, στις υπηρεσίες μας δίνεται συγκριτικά

μια αίσθηση ελευθερίας, αν και φυσικά υπάρχουν παραδείγματα προς την αντίθετη κατεύθυνση, όπως τα τηλεφωνικά κέντρα. Ακόμη και η αντίληψη για το γραφείο άλλαξε σε σχέση με την παλιότερη καφκική εικόνα του χαρτογιακά, αυτής της μίζερης φιγούρας.

Οι αυστηρές ενδυματολογικές απαιτήσεις χαλάρσαν, ευχάριστη μουσική μπορεί να σε συνοδεύει όταν σερβίρεις, σφουγγαρίζεις, εξ υπηρετείς. Μια ευχάριστη ατμόσφαιρα, βρε αδερφέ, και οι καθαρίστριες στη διαφήμιση των goodies μοιάζουν πιο χαρούμενες κι από τους πελάτες. Το ότι σε κάποιες περιπτώσεις το να φαίνεσαι χαρούμενος, να μην είσαι ατημέλητος (εκτός αν είσαι επιμελώς ατημέλητος), μπορεί να πάρει και το χαρακτήρα καταναγκασμού, δε αναιρεί αυτή την αίσθηση/ψευδαίσθηση που μας διαποτίζει εν τέλει. Αν μη τι άλλο, εκπαιδευόμαστε στην υποκρισία στις σχέσεις, στην ισοπέδωση μέσα σε μια ευχάριστη

ατμόσφαιρα, κι αυτό είναι κάτι που περνά και στην προσωπική ζωή.

Και το άλλο που δίνεται συχνά ως αίσθηση, ως ψευδαίσθηση, ακόμη κι ως απαίτηση, είναι η ανάληψη πρωτοβουλίας, το να κινηθείς όπως νομίζεις (για το καλό της επιχείρησης φυσικά). Ο τριτογενής ενσωμάτωσε μέσα στην παραγωγή τα αιτήματα των κινημάτων των '60s και '70s περί διαφορετικότητας. Τα αφεντικά πλησίασαν την άρνηση των εργατών (δεν θέλω να με διατάζουν – αυτό δεν θέλανε πάντα και οι εργάτες;) και πλέον δημιουργούν και διαχειρίζονται έξυπνα τις ψευδαισθήσεις δημιουργικότητας και πρωτοβουλίας. Πας να φτιάξεις έναν κήπο και τ' αφεντικό σου λέει «δεν θέλω κάτι συγκεκριμένο, παίξε, παίξε». Παραμυθιαζόμαστε ότι αναδεικνύουμε μέσα στη δουλειά την ιδιαιτερότητα και τη διαφορετικότητά μας, ότι υπάρχει "feeling". Κι αυτό είναι συστατικό στοιχείο της ίδιας της δουλειάς, εν πολλοίς αντιληπτό ως ποιοτική αναβάθμισή της.

Μια σειρά από παράγοντες, που έκαναν τελικά αυτές τις δουλειές να μη φαίνονται και πολύ δουλειές. Τον εργάτη να μη φαίνεται και πολύ εργάτης.

Πελάτες ή εργάτες;

Είναι σαφές ότι ο τριτογενής έχει να κάνει ιδιαίτερα με τις κοινωνικές σχέσεις. Είναι εκεί εξάλλου που πάτησε ο καπιταλισμός για να φτιάξει τις νέες περιφράξεις. Η εμφάνιση δε μιας αντίληψης, που δεν υπήρχε στο εργοστάσιο ή στη βιοτεχνία, είναι εξαιρετικά σημαντική, θα λέγαμε κεντρική: Ο πελάτης είναι πολύ κοντά ή / και εγώ που δουλεύω καθορίζομαι από τα υπόλοιπα που κάνω, από την ιδιότητά μου ως καταναλωτής, βγαίνω από τη θέση του

εργαζόμενου και μπαίνω στη θέση του «προμηθευτή υπηρεσιών». Σπάει δηλαδή ο διαχωρισμός ανάμεσα στον παραγωγό και τον καταναλωτή της υπηρεσίας κι επιπλέον, αυτός που είναι πελάτης μπορεί να είναι και στην ίδια τάξη με σένα, να είναι κι αυτός εργάτης και να σε τρέχει με τον τρόπο του. Αυτό τ' αφεντικά το περάσανε και στο δευτερογενή. Ήταν σημαντικό να το κάνουν και το κάνανε: το ένα τμήμα έγινε πελάτης του άλλου, έφτιαξαν δηλαδή σχέσεις πελάτη-προμηθευτή μέσα στο εργοστάσιο. Οι υπεργολαβίες είναι κομμάτι της ίδιας ιστορίας, σε ευρύτερο πλαίσιο.

Τα αφεντικά είχαν συνείδηση γι' αυτό. Αυτοί που δεν είχαν συνείδηση ήταν οι εργάτες των υπηρεσιών, που δεν φρόντισαν στους αγώνες τους να το αντιμετωπίσουν, ν' αποφύγουν την παγίδα του λεγόμενου «κοινωνικού αυτοματισμού». Κι έτσι, απεργούσαν οι οδηγοί λεωφορείου, διαμαρτύρονταν οι εργάτες/πελάτες – ανάμεσά τους και οι δάσκαλοι· απεργούσαν οι δάσκαλοι, διαμαρτύρονταν οι εργάτες/πελάτες – ανάμεσά τους και οι οδηγοί λεωφορείου – που δεν είχαν πού να παρκάρουν τα παιδιά τους.

Μίλησε κανείς για εργατική τάξη;

Είναι σαφές ότι το εργατικό υποκείμενο στον τριτογενή, διάχυτο, πολύπλευρο και θρυμματισμένο, ήταν δύσκολο πλέον να οργανωθεί με τον προηγούμενο τρόπο, που στηριζόταν ήθελε-δεν ήθελε σε μια ομοιομορφία, σε μια ισοπέδωση. Πέραν των άλλων, η αριστερά έχασε τη μπάλα και δεν μπόρεσε να παρακολουθήσει την εξέλιξη αυτού του πράγματος, γιατί ήταν βιομηχανική, είχε στο μυαλό της αυτή τη φιγούρα. Ή απλά γιατί δε θέλησε.

Ήδη από τα τέλη της δεκαετίας '80, σε έρευνα που διενεργήθηκε ανάμεσα στους νέους, ένα συντριπτικό ποσοστό είχε απαντήσει ότι θέλει να κάνει τη δική του δουλειά. Μια μεγάλη μάζα ήταν έτοιμη να αποποιηθεί την ιδιότητα του εργάτη, δεν θέλανε να είναι εργάτες. Ο τριτογενής ήρθε κι έδωσε μ' αυτή τη λαϊκή απαίτηση: Ακόμη κι αν ήσουν εργάτης, δεν χρειαζόταν να αισθάνεσαι ως τέτοιος. Και στις δουλειές έδινε κι έπαιρνε το “δεν είσαι εργάτης, δεν είσαι υπάλληλος, είσαι συνεργάτης”. Κάτι σαν «ελεύθερος επαγγελματίας». Οι δε αμοιβές ως κίνητρα ή μπόνους, αντικαθιστούσαν όλο και περισσότερο τον μισθό, όχι μόνο ποσοτικά αλλά και ποιοτικά, όχι μόνο ως χρήματα αλλά και ως αντίληψη, ως σχέση με τα αφεντικά (αλλά και τους πελάτες).

Εν τω μεταξύ, και ήδη από τις αρχές των 90's, η φιγούρα του εργάτη άρχισε να αποδίδεται κοινωνικά στους μετανάστες... – Αλλά μ' αυτό θα ασχοληθούμε σε επόμενο κεείμενο, όπου θα εξετάσουμε τις αλλαγές στη σύνθεση της εργατικής τάξης.

συνέντευξη με έναν δάσκαλο

Τι δουλειά κάνεις;

Δουλεύω σε σχολείο. Εεε... Είμαι δάσκαλος. Σε δημοτικό.

Ξεκίνησες να δουλεύεις κατευθείαν; Με το που τελείωσες τη σχολή;
Ναι, ναι. Την πρώτη χρονιά βέβαια με πήραν το Νοέμβριο. Αλλά από την επόμενη κανονικά από Σεπτέμβρη.

Πώς δηλαδή από Νοέμβριο; Ενώ τους δύο προηγούμενους μήνες ποιος έκανε τη δουλειά σου;

Εντάξει. Στη δική μου περίπτωση η προηγούμενη δασκάλα πήρε άδεια εγκυμοσύνης. Αλλά πολλές φορές καθυστερούν να στείλουν δάσκαλο, κυρίως στην επαρχία. Ή μπορεί να υπάρχει κενό γιατί κάποιος πήρε απόσπαση σε άλλο σχολείο ή σύνταξη. Όταν είσαι αναπληρωτής, μέχρι τελευταία στιγμή δεν ξέρεις σε ποιο σχολείο ή ακόμα και σε ποια πόλη ή χωριό θα σε πάρουν. Δούλεψα τέσσερα χρόνια σαν αναπληρωτής και κάθε χρονιά ήμουν και σε διαφορετική περιοχή. Τώρα βέβαια είμαι μόνιμος και είναι καλύτερα.

Πώς διάλεξες να γίνεις δάσκαλος;

Το αποφάσισα τελευταία στιγμή όταν κατέθετα το μηχανογραφικό. Είχα ακούσει και ότι γενικά βρίσκεις εύκολα δουλειά όποτε δεν το πολυσκέφτηκα. Απ' την άλλη τι να γίνω; Ο δάσκαλος είναι μια καθαρή δουλειά με σίγουρο μισθό και μεγάλες διακοπές. Πολλοί δηλώνουν το παιδαγωγικό έχοντας αυτό στο μυαλό τους. Γι' αυτό και ανέβηκε τόσο πολύ η βάση για να μπει. Εγώ, φαντάσου, μπήκα με 14 μισό και τώρα έχει φτάσει 18. Πλέον όμως το επάγγελμα αν θες «έκλεισε». Όσους πήραν, πήραν. Για μόνιμους (που είναι και ο στόχος όλων), σίγουρα. Ήδη διορίζουν ελάχιστους. Τώρα μόνο αναπληρωτής και αν...

Και ποια είναι η διαφορά μόνιμου με αναπληρωτή;

Εννοώ εκτός από τη πολυπόθητη μονιμότητα; Μισθολογικά;

Κοίτα. Όταν είσαι αναπληρωτής δουλεύεις 9 μήνες. Δεν πληρώνεσαι το καλοκαίρι. Εγώ το δεύτερο καλοκαίρι βγήκα ταμείο ανεργίας. Το πρώτο δεν μπορούσα γιατί δεν είχα αρκετά έτη. Βέβαια, πάντα έκανα κι άλλη δουλειά, μαύρη μεν αλλά δούλευα. Όταν είσαι μόνιμος, από την άλλη, πληρώνεσαι και το καλοκαίρι και έχεις άλλη ασφάλεια, δημοσίου.... Αυτά.

Μια χαρά δηλαδή. Τώρα δε θα χρειάζεται να δουλεύεις καλοκαίρι.

Να σου πω. Τώρα μαλλον χρειάζεται περισσότερο από ποτέ. Τυπικά απα-

γορεύεται (ξέρεις, διπλοθεσίτης; και δάσκαλος και μπάρμαν), αλλά αν δε δουλέψω... Δεν ξέρω κιόλας. Με την ανεργία που παίζει μάλλον δε θα βρω.

Κάτσε ρε συ. Πόσα παίρνεις; Εντάξει, έγιναν μειώσεις, αλλά τι τα θες τα παραπάνω λεφτά; Αφού πληρώνεσαι και το καλοκαίρι. Έχεις δάνεια;
Άνετα θα μπορούσα να έχω δάνεια. Το σκεφτόμουν σοβαρά κάποια στιγμή. Ήθελα ένα καινούριο αυτοκίνητο. Είμαι ίσως ο μοναδικός από όλους στη δουλειά που δεν έχω. Απλά πολύ φοβάμαι πως θα αναγκαστώ να γυρίσω στο πατρικό μου κι αυτό είναι το χειρότερό μου. Όσο για το μισθό... αυτή τη στιγμή με τις μειώσεις, κάτι αναδρομικές κρατήσεις κλπ, παίρνω γύρω στα... 600;

Χμ... Ναι. Αλλά όλα τα προηγούμενα χρόνια;
Όλα τα προηγούμενα χρόνια τι; Έπαιρνα 1000. Και σκέψου. Είμαι μόνος μου. Δεν έχω παιδιά, σκυλιά. Ακόμα και έτσι ίσα που κάλυπτα τις βασικές μου ανάγκες.

Δηλαδή;

Ε, νοίκιασα ένα σπίτι – με συγκάτοικο βέβαια (ένα φιλαράκι), νοίκι, τηλέφωνο, λογαριασμούς γενικά, καμια βόλτα πού και πού άντε και κανένα ταξίδι μια φορά το χρόνο. Έβαζα και λίγα στην άκρη. Αυτά, τι φανταζεσαι δηλαδή; Σκέψου να είχα και οικογένεια να ζήσω. Τώρα βέβαια με τα 600 ούτε που το σκέφτομαι, εννοείται...

Οκ. Γενικά όμως είσαι ευνοημένος. Και η δουλειά σα δουλειά είναι χαλαρή. Δεν έχεις κανένα αφεντικό πάνω από το κεφάλι σου, ούτε το φόβο της απόλυσης, έτσι δεν είναι; Είσαι ρε παιδί μου δημόσιος υπάλληλος.
Εντάξει. Δεν είμαι και ελεύθερος επαγγελματίας! Έχω διευθυντή. Και πίστεψέ με δεν είναι καθόλου διακοσμητικός ο ρόλος του. Είμαι σίγουρος επίσης ότι κάτι έχεις ακούσει περί αξιολόγησης. Μια χαρά μιλάνε και για απολύσεις και για μειώσεις μισθού αν δεν πιάσεις καλό βαθμό στη αξιολόγηση.

Ο περισσότερος κόσμος το βρίσκει δίκαιο αυτό. Εννοώ όλα αυτά τα χρόνια οι δημόσιοι υπάλληλοι έπιαναν μια θέση και δεν τους κουνούσε κανείς από 'κει.

Ναι, αλλά έτσι είναι σα να λέμε ότι δεν πρέπει κανένας να έχει "μόνιμη" δουλειά για να δουλεύουν όλοι καλύτερα. Κι άλλωστε πάντα έχει σημασία **ποιος** σε αξιολογεί, **τι** αξιολογεί και **με ποιο σκοπό**. Το ίδιο έλεγαν και για τους μισθούς. Όταν όμως έπεσαν οι μισθοί στο δημόσιο και πολλοί όπως λες το φχαριστήθηκαν, μετά δε σκέφτηκαν ότι ερχόταν και η σειρά του ιδιωτικού; Και τελικά του βασικού μισθού; Τελος πάντων, το θέμα της αξιολόγησης είναι μάλλον μεγάλο για να το συζητήσουμε τώρα. Υποψιάζομαι πάντως ότι δε θα φέρει ακριβώς την «αξιοκρατία» και την «δικαιοσύνη» όπως κάποιοι μπορεί να πιστεύουν...

Σημεία και τέρατα

— Αχ δεν τον έχω τον κίτρινο αγόρι μου, τελείωσε... Θα φέρω όμως, είπε καταστενοχωρημένη η γιαγιά ψάχνοντας τους καπνούς στο σκοτεινό κι άδειο σχεδόν, γωνιακό ψιλικατζίδικο. Ήταν ένα ηλιόλουστο φθινοπωριάτικο μεσημεράκι, που και το φως του ακόμη σα να δίσταζε να διαβεί εκείνο το κατώφλι.

— Ψωμί παιδεία ελευθερία, ψωμί παιδεία ελευθερία, ακούστηκαν παιδικές φωνές απέξω να επαναλαμβάνουν τραγουδιστά, ξαφνιάζοντάς

μας. Η γιαγιά βγήκε απ' τον πάγκο και πήγαμε προς την πόρτα να δούμε. Δυο πιτσιρίκια με τη μάνα τους να τα συνοδεύει, μάλλον να τα σέρνει βιαστικά, διασχίζανε το δρόμο απέναντι φωνάζοντας το σύνθημα. Ήταν 16 νοέμβρη, γυρίζαν μάλλον από τη σχολική γιορτή. Μείναμε να τα χαζεύουμε για λίγο μέχρι ν' απομακρυνθούν.

— Αχ παιδάκι μου, εκεί απέναντι εκεί που βλέπεις είχανε ταμπουρωθεί οι ελασίτες κι ερχόντουσαν οι άλλοι από κάτω, γίνανε μάχες εδω-πέρα... είπε η γιαγιά μ' ένα σκεπτικό χαμόγελο στο πρόσωπό της.

— Το λες σα να τα νοσταλγείς ...

— Ε όχι δα, τόσο αίμα, δύσκολα χρόνια, αλλά να... πώς είμαστε τώρα, πως ήμασταν τότε... και πείνα νιώσαμε και φτώχεια...

— Και τώρα, έτσι που πάει...

— Ααχ παιδάκι μου, κι εγώ αυτό φοβάμαι, αλλά για τότε, πώς να το πω... είχαμε μια περηφάνεια... ήταν δύσκολα, αλλά είχαμε μια περηφάνεια... κι ήμασταν και μαθημένοι... τώρα... εγώ θα φύγω, πόσο ακόμα μου μένει... και δε θα μ' ένοιαζε, αλλά έχω το γιο μου, κι είναι μόνος του δεν έχει έναν άνθρωπο να τον φροντίζει... εσύ αγόρι μου; έχεις οικογένεια; έχεις γυναίκα;

Δυο τρεις μέρες αργότερα, απογευματάκι, ανεβαίνοντας το δρόμο, μου τραβάει από μακριά το

βλέμμα μια κοπέλα που στέκεται στο πεζοδρόμιο, εκεί που πέρναγαν τα πιτσιρίκια τις προάλλες. Δεν είναι μόνο η ομορφιά της – κι όσο πλησιαζω τόσο πιο όμορφη μου φαίνεται, ούτε την έχω ξαναδεί στη γειτονιά, είναι και κάτι άλλο, ακαθόριστο· ίσως στο στήσιμο, ίσως το κάπως υπερβολικό σενιάρισμά της, τουλάχιστον για τέτοια ώρα και σ' αυτό το σημείο...

Κατεβαίνει στην άκρη του δρόμου καθώς πλησιάζει μια πολυτελής αστραφτερή τζιπούρα που σταματά δίπλα της. Ανοίγει την πόρτα, χαμογελά στον μπούλη οδηγό, κάτι λένε, πάει ν' ακουμπήσει την τσάντα της πριν ανέβει, – «πίσω! πίσω!», βάζει ξαφνικά τις φωνές σαν παλαβός ο τύπος.

Η κοπέλα σαστίζει προς στιγμή, – «την τσάντα, πίσω!», της ξαναλέει επιτακτικά.

Ανοίγει την πίσω πόρτα, πάει ν' ακουμπήσει στο κάθισμα την τσάντα, – «όχι εκεί ρε γαμώτο, μα τι διάολο, ζώο είσαι; κάτω βάλτηνε, κάτω!», βάζει πάλι τις φωνές ο μπούλης ακόμη πιο αγριεμένος, απηυδισμένος κι αγανακτισμένος.

Την ακουμπάει κάτω η κοπέλα, κλείνει την πόρτα κάπως αργά, διστακτικά· κι ένα χαμόγελο σα να πασχίζει απ' ένα βούρκο παγωνιάς, κενού, να ανασύρει. Ανεβαίνει, κάθετα μπροστά και φεύγουν, φεύγει, ή θάθελε να φεύγει· φεύγω κι εγώ.

Μένει η γιαγιά, απέναντι, στο μαγαζάκι απέξω καθισμένη τα –ταμπούρια τότε– ν' αγναντεύει...

Το παιχνίδι που είμαστε μπλεγμένοι

Αν μου έδιναν να διαλέξω, εγώ θα διάλεγα
αυτή την υγεία του να ξέρεις ότι είμαστε πολύ άρρωστοι,
αυτή την ευτυχία του να αισθανόμαστε τόσο δυστυχείς.

Αν μου έδιναν να διαλέξω, εγώ θα διάλεγα
αυτή την αθωότητα του να μην είσαι ένας αθώος,
αυτή την αγνότητα στην οποία βαδίζω επειδή είμαι ακάθαρτος.

Αν μου έδιναν να διαλέξω, εγώ θα διάλεγα
αυτή την αγάπη με την οποία μισώ,
αυτή την ελπίδα που τρώει απελπισμένα ψωμιά.

Αυτό γίνεται εδώ, κύριοι,
και παίζω το θάνατό μου.

του Juan Gelman,
από τη συλλογή *El juego en que andamos*
(Buenos Aires, 1956-1958)